

ESKİ DEVLET ANLAYIŞINA KARŞI YENİ DEVLET ANLAYIŞI

Coşkun Can Aktan

Prof.Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ccan.aktan@deu.edu.tr

Özet

1980'li yılların başlarından günümüze değin dünyadaki gelişmeleri değerlendirdiğimizde devlet ve birey; devlet ve ekonomi; devlet ve din; devlet ve yönetim; devlet ve ahlak; devlet ve millet vesaire ilişkilerin yeniden gözden geçirildiği ve eski değerlerin yerini yeni değerlerin ve ilkelerin aldığını görüyoruz. Bu çalışmanın amacı geleneksel devlet (eski devlet) ile modern devlet (yeni devlet) anlayışlarının bir karşılaştırmasını yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: iyi devlet yönetimi, eski devlet, yeni devlet.

Alan Tanımı: Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi

CONVENTIONAL GOVERNMENT vs. NEW GOVERNMENT: A COMPARISON of TWO GOVERNANCE PHILOSOPHIES

Abstract

When we analyze the developments of change dynamics and change trends from the beginning of 1980's to now, we observe that relationship between government and individual; government and economy; government and religion; government and ethics; government and nation etc. are being redefined and a new vision and new concepts are replacing the old ones. This paper aims to explore the conventional government philosophy as opposed to new government philosophy.

Keywords: good governance, old government, new government.

JEL Code: H1, H11,

I.GİRİŞ

Dünyada özellikle 1980’li yılların başlarından itibaren geleneksel devlet anlayışından hızla uzaklaşıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle Sovyetler Birliği’nin yıkılması ile birlikte sosyalist devlet anlayışı önemini kaybetmiş, piyasa ekonomisinin ağırlık kazandığı bir devlet anlayışı ve modeli dünyada yaygınlık kazanmıştır. Eski Doğu Bloku ülkelerinin hızla sosyalizmden ve sosyalist devlet modelinden piyasa ekonomisine geçiş yapmaları da bu süreci hızlandırmıştır.

Sadece sosyalist devlet anlayışı değil, geleneksel devlet anlayışında hakim olan değerler ve ilkeler de giderek eleştirilmeye, sorgulanmaya ve değiştirilmeye başlanmıştır. 1980’li yılların başlarından günümüze değin dünyadaki gelişmeleri değerlendirdiğimizde devlet ve birey; devlet ve ekonomi; devlet ve din; devlet ve yönetim; devlet ve ahlak; devlet ve millet vesaire ilişkilerin yeniden gözden geçirildiği ve eski değerlerin yerini yeni değerlerin ve ilkelerin aldığını görüyoruz. Bu çerçevede başlıca aşağıdaki sorular tartışılmaktadır:

- Devlet ve birey arasındaki ilişkilerin temeli nedir? Ne olmalıdır?
- Devletin ekonomik alandaki rolü ve fonksiyonları ne olmalıdır?
- Devletin din alanındaki rolü nedir? Ne olmalıdır?
- Bireysel ahlak, aile ahlakı, sosyal ahlak, iş ahlakı alanında devletin rolü ve görevi var mıdır? Varsa, devletin bu alandaki rolü ne olmalıdır?
- İyi bir devlet yönetiminde temel ilkeler nelerdir? İyi devlet nedir? Nasıl olmalıdır?
- Devlet ve millet arasındaki ilişkinin temeli ne olmalıdır? Milli devlet anlayışı niçin giderek önemini kaybetmektedir?

Tüm bu soruların cevabını araştırmak büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada eski geleneksel devlet anlayışında geçerli olan ilkelerin yerine ikame edilen yeni ilkeleri özetlemeye çalışacağız. Hemen belirtelim ki, eski geleneksel devlet felsefesi ile yeni devlet felsefesi birbirinden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Aşağıda önce eski ve yeni devlet felsefelerinin genel

özelliklerini karşılaştırmalı olarak sunacağız. Daha sonra da “ideal devlet nedir ve nasıl olmalıdır ?” sorusunu cevaplamaya çalışacağız.

II.ESKİ DEVLET VE YENİ DEVLET FELSEFELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yukarıdaki açıklamalarımızda ideal bir devlette bulunması gerekli temel özellikleri açıklamaya çalıştık. Şimdi, konunun daha iyi anlaşılması için geleneksel devlet anlayışı ile dünyada giderek benimsenen yeni devlet anlayışının temel ilkelerini ve özelliklerini karşılaştırmalı olarak tartışmak istiyoruz. (Bkz: Tablo-1) Tablodaki karşılaştırmalardan anlaşılacağı üzere geleneksel devlet ya da eski devlet felsefesinin temel boyutları ile yeni devlet felsefesinin temel boyutları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Geleneksel ya da eski olarak adlandırdığımız devlet anlayışlarının bazı özelliklerinin (merkeziyetçilik, müdahalecilik, girişimcilik vs.) bugün hala bir çok ülkede değişik derecelerde varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Bununla birlikte, sosyalist devlet ya da korporatist devlet anlayışları ise tüm dünyada önemli ölçüde ortadan kalkmıştır. Dünyada halen sosyalist devlet anlayışının egemen olduğu sınırlı sayıda ülke bulunmaktadır.

Tablo üzerinde yeterli açıklamalar yapıldığından burada ayrıca detaylı açıklamalar yapılmasına gerek duyulmamıştır. Eski ve yeni devlet felsefesinin temel boyutları (ve özellikleri) anlaşılır olarak tabloda tanımlanmıştır.

Tablo-1: Eski ve Yeni Devlet Felsefelerinin Karşılaştırılması

ESKİ DEVLET	YENİ DEVLET
KUVVETE DAYALI DEVLET	SOSYAL SÖZLEŞMEYE DAYALI DEVLET
<p>Kuvvet teorisine dayalı olan bu devlet felsefesine göre devlet, kuvvetlinin kuvvetsize kabul ettirdiği düzenin adıdır. Devlet, her zaman kuvvetlinin egemenliğine dayalıdır ve kuvvetsiz olanlar bu kuvvete boyun eğler. Eski çağlardan günümüze değin devlet yönetiminde kuvvetin egemen olduğu bilinmektedir.</p>	<p>Sosyal sözleşme teorisine dayalı olan bu devlet felsefesine göre devlet; sosyal uzlaşmaya ve sözleşmeye dayalı bir kurum olmalıdır. Devletin meşruiyeti için ilk ve temel koşul sosyal konsensus'dur. Devletin gücünün kaynağı insanlardır. Vatandaşlar ile devlet arasında sosyal düzenin temel ilkeleri üzerinde diyalog ve uzlaşmaya dayalı bir resmi kontrat (sözleşme) mevcut olmalıdır.</p>
MÜLK DEVLETİ/DEVLETİ/TANRI DEVLETİ	HUKUK DEVLETİ
<p>Mülk devleti; Ortaçağın derebeylik anlayışına dayalıdır. Ortaçağda toprak mülkiyetini elinde bulunduran derebeyler ve kilise, devleti temsil ediyordu. Mülk devleti anlayışında, belirli bir toprak parçası üzerinde "egemenlik" kuran, o toprağın sahibi olarak kabul ediliyordu.. Tanrı devleti anlayışında ise, egemenliği elinde bulunduranların sahip olduğu yetkiler, mülk devleti anlayışında olduğu gibi sahip olunan mülkiyete değil, ilahi (tanrısal) bir güce bağlanıyordu. Her iki devlet anlayışında da yönetimin güç ve yetkileri hukuka ve yargısal denetime tabi değildi.</p>	<p>Hukuk devleti; yönetimin hukuk kuralları ile bağlı olması ve bu kurallar içerisinde yürütülmesidir. Hukuk devletinde yönetim, güç ve yetkilerini mülk devleti ve Tanrı devletinde olduğu gibi takdire dayalı olarak kullanamaz. Yönetimin eylemleri yargısal denetime tabidir. Hukuk devleti, Kanun Devleti'nden farklıdır. Kanun devleti, bir ülkede evrensel hukuk kuralları ile bağdaşmayan yasa ve mevzuatların yürürlükte olması demektir . Kanun devletinde her ne kadar yasalar var ise de bunlar evrensel hukuk normlarına ve standartlarına uygun değildir.</p>
OTOKRATİK DEVLET	DEMOKRATİK DEVLET

<p>Otokratik devlet anlayışında egemenlik bir kişiye (monarşik devlet) ya da bir zümreye (oligarşik/aristokratik devlet) aittir. Monarşik devletlerde egemenlik bir kişinin şahsında toplanmıştır. Mutlak monarşilerde kralın yetkileri sınırsızdır. Meşrutî monarşilerde ise bir hükümdarın (kral, imparator vs.) başkanlığı altında parlamento yönetimi söz konusudur. Oligarşik devletlerde ise yönetim bir grubun ya da zümrenin elindedir.</p>	<p>Demokratik devlet, egemenliğin halka ait olması demektir. Demokratik devlet kısaca halk egemenliğine dayalı devleti ifade eder. Günümüz açısından demokratik devlet, halkın gerçek tercihlerini mümkün olduğu ölçüde yansıtacak bir temsili demokrasi ile eş anlamlıdır. Aynı şekilde demokratik devlet, halkın yönetime katılımını sağlamaya imkan verecek uygulamaları (referandum, halkın yasa teklifi, halk vetosu vs.) içermelidir.</p>
<p>KUVVETLER BİRLİĞİNE DAYALI DEVLET</p>	<p>KUVVETLER AYRILIĞINA DAYALI DEVLET</p>
<p>Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin bir elde toplanması “kuvvetler birliğine dayalı devlet” yönetimini ifade eder. Bu devlet anlayışında “iktidarın (kuvvetin) bölünmezliği” ilkesi esastır. Bu ilke demokratik olmayan devletlerde geçerlidir.</p>	<p>Yeni devlet anlayışında yasama, yürütme, ve yargı organları birbirinden ayrılmıştır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinde “kanun yapma” (yasama) ile “hükümet etme” (yürütme) yetkilerinin birbirinden ayrılması ve her ikisinin de “bağımsız mahkemeler” (yargı) kanalıyla denetime tabi tutulması savunulur.</p>
<p>ANAYASALI DEVLET</p>	<p>ANAYASAL DEVLET</p>
<p>Anayasalı devlet; sembolik ve temenniden öteye geçmeyen bir anayasaya sahip olan devlet düzenini ifade eder. Anayasalı devlet düzeninde mevcut bir anayasa olmasına karşın, bu anayasa içerisinde devletin güç ve yetkileri sınırlandırılmamış; birey hak ve özgürlükleri etkin bir şekilde güvence altına alınmamıştır.</p>	<p>Anayasal devlet; çoğulcu, temsil ve katılıma dayalı, azınlığın haklarının çoğunluk haklarına feda edilmediği, parlamentonun ve siyasal iktidarın güç ve yetkilerinin sınırsız olmadığı, hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu, bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı bir devlet düzenidir.</p>
<p>TEMSİLİ VEKALETE DAYALI DEVLET</p>	<p>SINIRLI VEKALETE DAYALI DEVLET</p>

<p>Bu devlet anlayışında halk seçim ve oylama mekanizması aracılığıyla yöneticilerine “temsili vekalet” ile yönetme yetkisini verir. Ancak halk, seçim döneminde verdiği sözleri yerine getirmeyen ve görevini kötüye kullanan iktidarı görevinden uzaklaştıramaz. Bir başka ifadeyle, halkın vekaleti geçersiz kılma hakkı yoktur. Halk ancak gelecek seçimlerde tekrar temsilcilerini seçme ve vekalet devretme hakkına sahiptir.</p>	<p>Yeni devlet anlayışında temsili vekalet değil “sınırlı vekalet” savunulur. Egemenliğin gerçek sahibi olan halk, temsilcilerine kendilerini yönetmeleri için bir vekalet vermektedir. Halk, temsilcilerine seçim yoluyla verdiği vekalet içerisinde vekillerinin anayasada belirtilen çerçevede güç ve yetkilerini kullanmalarını istemektedir. Yöneticilerin hukuk kurallarını ihlal etmeleri halinde emredici sınırlı vekaletin gereği, yönetenler azledilebilirler. Geri Çağırma (Recall) hakkı bu konuda örnek olarak verilebilir.</p>
---	--

MERKEZİYETÇİ DEVLET	ADEM-İ MERKEZİYETÇİ DEVLET
<p>Merkeziyetçi devlet; devletin görev ve fonksiyonlarının önemli bir kısmının veya tamamının, merkezi yönetim elinde toplanmasını ifade eder. Merkezi devlet, hem hizmetlerin önemli bir kısmını sunar, hem de mali kaynakların önemli bir kısmını kendisi kullanır.</p>	<p>Merkezi yönetimin görev ve fonksiyonlarının diğer yönetim birimlerine (yerel yönetimler, taşra kuruluşları, gönüllü kuruluşlar vs.) devredilmesi “adem-i merkeziyetçi devlet” olarak ifade edilmektedir. Yeni devlet; idarelerarasında hem hizmet, hem de gelir bölümününün yapılmasını savunmaktadır.</p>

VESAYETÇİ DEVLET	ÖZERK DEVLET
<p>Üniter devlet yapısında merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde, federal devlet yapısında ise federal devletin federe devletler ve yerel yönetimler üzerinde aşırı müdahaleleri ve kontrolleri söz konusu olabilir. Bu devlet yapısı Vesayetçi Devlet olarak adlandırılmaktadır.</p>	<p>Yeni devlet yaklaşımı gerek üniter, gerekse federal devlet yapısında özerk devleti savunur. Yerel yönetimler ve federe devletler idari ve mali yönden özerk olmalıdırlar. Özerk devlet anlayışında “Yerel Özerklik” anayasada güvence altına alınır.</p>

HİYERARŞİK DEVLET/DİKEY DEVLET	KATILIMCI DEVLET / YATAY DEVLET
---------------------------------------	--

<p>Geleneksel devletin organizasyon yapısı hiyerarşik ve dikey özelliktedir. Yönetim kademeleri ve yönetici ile çalışanlar arasında hiyerarşik ilişki vardır. Kamu yönetiminde emir, talimat ve itaata dayalı bir iletişim sözkonusudur.</p>	<p>Yeni Devlet, hiyerarşik/dikey organizasyon yapısının yerine katılımcı ve yatay organizasyon yapısını savunur. Yeni devlet anlayışında yeni organizasyon ve yönetim felsefesinde savunulan Toplam Katılım Yönetimi esas alınmaktadır.</p>
--	---

KAYIRMACI DEVLET	MERİTOKRATİK DEVLET
<p>Kayırmacı devlet; personelin istihdamında, ilerleme ve yükseltilmesinde liyakat sisteminin geçerli olmadığı bir devlet anlayışıdır. Kayırmacı devlette “adam kayırmacılık” yaygındır. Bu akraba kayırmacılık, eş-dost kayırmacılık ve siyasal kayırmacılık (partili kimselerin kayırılması) vs. şekillerde olabilir. Özetle, kayırmacı yönetimde torpil geçerlidir.</p>	<p>Yeni devlet, liyakata dayalı bir yönetim anlayışını (meritokrasi) benimser. Meritokratik yönetimde işe en uygun kişinin seçilmesi esastır. Başka bir ifadeyle, meritokratik devlet, kamu yönetimine daha bilgili ve yetenekli kimselerin seçilmesi ve yine hizmet içinde ilerleme ve yükselmelerde bilgi, beceri, yetenek, başarı vs. kriterlerin ön plana alınması demektir. Özetle, meritokratik devlet anlayışında kayırma sistemi değil, liyakat sistemi geçerlidir.</p>

TOTALİTER DEVLET/OTORİTER DEVLET	ÖZGÜRLÜKÇÜ DEVLET/LİBERAL DEVLET
<p>Bireysel hak ve özgürlüklerin sözkonusu olmadığı ya da önemli ölçüde sınırlandırılmış olduğu devlet sistemlerini totaliter veya otoriter devlet olarak adlandırmak mümkündür. Bu tür devlet sistemleri Despot Devlet, Tirani Devlet, Baskıcı Devlet olarak da adlandırılabilir.</p>	<p>Özgürlükçü Devlet ya da Liberal Devlet; bireysel hak ve özgürlükleri koruyan ve güvence altına alan bir devlet anlayışını ifade eder. Bu devlet anlayışında, devletin varlık sebebi (raison d’etre) bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır.</p>

KUTSAL DEVLET/FAŞİST DEVLET	BİREYÇİ DEVLET/BİREY MERKEZLİ DEVLET
------------------------------------	---

<p>Kutsal Devlet anlayışında “birey, devlet ve toplum için vardır.” ilkesi geçerlidir. Birey ve hakları, devlete ve topluma her zaman feda edilebilir. Faşizm, esasen kutsal devlet anlayışının geçerli olduğu bir rejimin adıdır.</p>	<p>Bireyci devlet felsefesine göre “birey devlet için değil, devlet birey için vardır.” Kutsal olan devlet değil, insandır ve onun hak ve özgürlükleridir. Devlet, bireyin (insanın) temel özgürlüklerinin korunması için oluşturulmuş bir kurumdur.</p>
--	--

<p>SOSYALİST DEVLET [EMREDİCİ MERKEZİ PLANLAMAYA DAYALI DEVLET]</p>	<p>PİYASA VE FİYAT MEKANİZMASINA DAYALI DEVLET</p>
<p>Sosyalist devlet; üretim faktörlerinin devlet mülkiyetinde olduğu ve iktisadi faaliyetlerin merkezi bir otorite tarafından planlandığı bir devlet sistemidir. Sosyalist devlet anlayışında özel mülkiyet değil, kamu mülkiyeti / kollektif mülkiyet sözkonusudur. Üretim ve fiyatlar merkezi bir planlama bürosu tarafından tespit edilir.</p>	<p>Yeni devlet anlayışında, devletin piyasa ekonomisinin işleyişine ve fiyat mekanizmasına müdahaleleri ancak gerektiğinde ve çok sınırlı düzeydedir. Devlet, özel mülkiyete dayalı serbest teşebbüs sisteminde piyasaya ve fiyatlara ilke olarak müdahalelerde bulunmaz. İktisadi faaliyetleri düzenleyen merkezi bir örgüt değil, fiyat mekanizmasıdır.</p>

<p>KORPORATİF DEVLET/SENDİKALİST DEVLET</p>	<p>ÖZEL MÜLKİYETE DAYALI DEVLET</p>
<p>Korporatif Devlet, korporatif mülkiyete dayalı bir iktisadi sistemdir. Korporatizm, bir işveren olarak devlet ile işçiler arasında üretimde işbirliğini, dayanışmayı ve paylaşmayı öngören bir mülkiyet sistemidir. Sendikalist devlet ise sendikalizmi savunur. Bu devlet sisteminde iktisadi faaliyetlerin kısmen veya tamamen işçi sendikaları tarafından yürütülmesi esastır. Sendikalizmde “konfederasyon mülkiyeti” sözkonusudur. Her iki devlet sisteminde de “özyönetim” adı verilen bir yönetim modeli savunulur.</p>	<p>Yeni devlet anlayışında özel mülkiyete dayalı bir piyasa ekonomisi benimsenmektedir. Devletin temel görevlerinden birisi; özel mülkiyet haklarını güvence altına almak ve korumaktır. Yeni devlet anlayışında devlet mülkiyeti, korporatif mülkiyet, konfederasyon mülkiyeti gibi ortak mülkiyet modelleri hiç bir zaman özel mülkiyete tercih edilmez. Özel mülkiyete dayalı devlet anlayışında bireylerin mülkiyet hakkı ve özgürlüğü anayasada güvence altına alınır.</p>

DİNE DAYALI DEVLET/TEOKRATİK DEVLET	LAİK DEVLET
Teokratik devlet yönetiminde dinsel kurallar ve normlar geçerlidir. Devlet kutsal kitaplar ve buna bağlı diğer yardımcı kaynaklar ve normlar içerisinde yönetilir. Örneğin, Şeriat Devleti, tamamen İslam Hukuku kurallarına göre yönetilmesi arzu edilen bir devlet anlayışını ifade eder.	Laik devlet; din ile devlet yönetiminin birbirinden tamamen ayrılmasını savunan bir devlet anlayışıdır. Devlet, dinsel kurallara göre yönetilmez. İnsanlar, bir arada düzen içerisinde yaşamaları için gerekli kuralları ve normları kendileri oluştururlar.
DİNE DESTEK VEREN DEVLET	TARAFSIZ LAİK DEVLET
Dine destek veren devlet anlayışında, devlet dinsel kurallarla yönetilmez, fakat devlet belirli bir dine çeşitli şekillerde destek sağlar. Belirli bir din, devlet tarafından “resmi din” olarak ilan edilebilir. Devlet belirli bir dine ve/veya mezheplere parasal destek sağlayabilir.	Tarafsız laik devlet anlayışında din, birey ile Tanrı (sı) arasındaki özel bir ilişkidir. Devlet, bireylerin inanç alanlarına hiç bir şekilde müdahale etmez. Devlet toplumdaki tüm dinlere tarafsız olarak davranır. Devlet, din ve mezheplere doğrudan veya dolaylı olarak destek olmaz.
YEREL/MİLLİ DEĞERLERE DAYALI DEVLET	EVRENSEL DEĞERLERE DAYALI DEVLET
Geleneksel devlet anlayışında yerel ve millî değerler ön plandadır. Bu devlet anlayışında “Batı adetleri bize uymaz” şeklinde ifade edebileceğimiz değer yargıları hakim olabilmektedir. Gelenekler, örf ve adetler evrensel değerlere karşı genellikle şüpheli olabilmektedir. Bu devlet anlayışında “evrensellik” ilkesi, “millilik” ilkesinin daima gerisinde kalabilmektedir.	Yeni devlet anlayışında yerel/bölgesel /millî değerlerle <u>birlikte</u> evrensel/global değerler hakimdir. Yeni devlet anlayışında her ülkenin ve milletin sahip olduğu, kültür, gelenek, örf ve adetlere saygı duyulur. Ancak bu devlet anlayışında tabuların ve geleneklerin kölesi olunmaması, dogmatizm ve bigotizmin dar sınırlarının aşılması gerektiği savunulur. Devlet yönetiminde ve sosyal düzende “evrensel kurallar” hakim olmalıdır.
ULUS DEVLET	ÇOĞUCU DEVLET/PLÜRALİST DEVLET

<p>Ulus Devlet (Milli Devlet) varlığını tek bir ulusa dayandıran devlettir. Ulus Devlet anlayışında “ulus” kavramı ön plandadır. Bu devlet anlayışında bir toprak üzerinde yaşayan halkın ırk, din, dil ve kültür bütünlüğü esas alınır ve bu çerçevede resmi kimlik ve resmi ideoloji oluşturulur. Ulus devlet anlayışında devlet politikaları din,dil ve kültür üzerinde doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkide bulunur. Kültürel kimlikler üzerinde baskı, benzetme (asimilasyon) tecrit (isolasyon) politikaları ile sömürü yapılabilir.</p>	<p>Yeni devlet anlayışı geleneksel ulus devlet anlayışını reddeder. Bir ülkede yaşayan insanlar üzerinde hangi milletten olurlarsa olsunlar, hangi dine bağlı olurlarsa olsunlar, hangi dili konuşurlarsa konuşsunlar, devlet baskısı ile resmi ideoloji yerleştirilmeye çalışılmaz. Etnik, kültürel ve dinsel farklılıklar hoşgörü ile karşılanır ve bu kültürel zenginlik olarak kabul edilir.</p>
--	--

ULTRA -NASYONALİST DEVLET	ENTERNASYONALİST DEVLET
<p>Ultra-nasyonalist devlet; aşırı milliyetçiliğin ve ırkçılığın hakim olduğu bir devlet yapısını ifade eder. Alman Nasyonal Sosyalizmi (Nazizm) aşırı ve saldırgan devlet milliyetçiliğinin tarihi bir örneğidir. Ultra-nasyonalist devlet anlayışında bir milletin veya ırkın diğerlerinden üstünlüğü savunulur.</p>	<p>Enternasyonalist devlet; insanlar arasında cinsiyet ırk, din, dil, etnik köken itibariyle ayrımcılık yapılmasını reddeder. Entarnasyonalist devlet, uluslar arasında dayanışma, hoşgörü, barış ve işbirliğini savunur.</p>

MÜDAHALECİ DEVLET	HAKEM DEVLET
<p>Müdahaleci devlet; piyasa başarısızlıklarını ve yetersizliklerini telafi etmek için devletin aktif olarak ekonomiye müdahale etmesini ve sorunları çözüme kavuşturmasını savunur. Keynezyen iktisadi düşünce, esasen müdahaleci devlet anlayışını temsil etmektedir. Bu yaklaşımda devlet tüm iktisadi sorunların çözüm aracı olarak ele alınır.</p>	<p>Yeni devlet anlayışında devlet, piyasa ekonomisinde oyuna direkt müdahalede bulunmayan, sadece oyunun kurallarını oluşturan bir konumdadır. Yeni devlet anlayışında piyasa başarısızlıklarına ve yetersizliklerine devletin ancak gerektiğinde ve sınırlı ölçüde karışması ve sorunlara piyasa ekonomisi içinde çözümler bulunması savunulur.</p>

TEKELCİ DEVLET	REKABETİ GELİŞTİRİCİ DEVLET
Geleneksel devlet anlayışında, ölçek ekonomilerinin sözkonusu olduğu sektörlerde (enerji,haberleşme, ulaştırma, vs.) devlet genellikle “yasal tekel” imtiyazına sahiptir. Tekelci Devlet geçerlidir.	Yeni devlet anlayışı, tekel (monopol) piyasasını tamamen reddeder. Devletin hiç bir alanda tekel konumunda olmaması gerektiği savunulur. Devletin temel görevlerinden birisi rekabet hukukunun oluşturulması ve rekabetin fonksiyonel işlerliğini sağlamaktır.
MİNİMAL DEVLET/ULTRA-MİNİMAL DEVLET	SINIRLI DEVLET/ÇERÇEVE DEVLET
Minimal Devlet, ya da Ultra-Minimal Devlet yaklaşımları devletin görev ve fonksiyonlarının sadece savunma, adalet ve diplomasi ile sınırlandırılmasını ve bunlar dışında devletin bir görev üstlenmemesini savunmaktadır.	Yeni devlet felsefesi, devletin müsbet görevlerinin ve fonksiyonlarının zaman, mekan ve sosyo-ekonomik şartlara göre değişebileceğini kabul eder. Bununla birlikte devletin görevleri esasen sınırlı olmalıdır.
BABA DEVLET/PATERNALİST DEVLET	SORUMLU DEVLET
Baba Devlet ya da Paternalist Devlet anlayışı, devletin tüm vatandaşlarının can ve mal güvenliklerinin sağlanması dışında, onların refah düzeylerinin artırılmasını ve her türlü sorunlarına çözümler bulunmasını savunur. Devlet, vatandaşların her sorununa çözümler bulmalı ve onların yardımlarına koşmalıdır. Devlet, özürlüler, yaşlılar vb. kimseler dışında ihtiyacı olan herkese el uzatmalıdır.	Yeni devlet; aşırı paternalizmi reddeder. Yeni devlet anlayışına göre devlet tüm sorunların çözümü olamaz . Devletin temel görevi vatandaşların can ve mal güvenliklerinin sağlanması ve adaletin teminidir. Bunun dışında devlet, ancak gözetilmeye ve korunmaya muhtaç kimseler için sosyal önlemler almalıdır. Devletin sorumluluğu esasen sınırlı olmalıdır. Her şeyi devletten bekleyen aşırı bir paternalizm anlayışı yanlıştır.
MÜTEŞEBBİS DEVLET	KATALİZÖR DEVLET
Müteşebbis devlet; piyasa ekonomisinde tüm sektörlerde faaliyet gösteren devlet anlayışını ifade eder.	Yeni devlet, mal ve hizmetleri bizzat sunan bir kurum olmak yerine piyasa kanalıyla hizmetlerin sunulmasını kolaylaştıran

Müteşebbis devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri vasıtasıyla piyasa ekonomisinde faaliyet gösterir. Müteşebbis devlet mal ve hizmetleri üreten ve sunan bir konumdur.	(katalizör) konumdadır. Bir başka ifadeyle, katalizör devlet anlayışında mümkün olduğunca mal ve hizmetlerin piyasa ekonomisi kanalıyla sunulması savunulur.
--	--

SOSYAL REFAH DEVLETİ	SINIRLI VE SORUMLU DEVLET
Refah devleti; sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Refah devleti anlayışı; müdahaleci, düzenleyici, yönlendirici, girişimci ve yeniden dağıtıcı fonksiyonlara sahip bir devleti savunur.	Sınırlı devlet; devletin güç ve yetkilerinin ve bununla birlikte görev fonksiyonlarının sınırlandırılmasını ifade eder. Sınırlandırılmamış devlet, siyasi ve iktisadi sorunların çözümü olmak yerine sorunları daha da ağırlaştırır. Sosyal amaçlı transferlerin de sınırlandırılması gerekir.

RANTİYESİ DEVLET	ÜRETİME YÖNELİK DEVLET
Geleneksel devlet; ekonominin tüm sektörlerinde aktif bir rol aldığından ve ekonomiye direkt müdahalelerde bulunduğundan bu durum bazı grupların devletten rant sağlaması sonucunu doğurur. Aşırı büyümüş bir devlette rantların miktarı da genişler.	Yeni devlet yaklaşımı özel teşebbüs sistemini ve üretim ekonomisini savunur. Devlet, önceden ilkeleri belirlenmiş şeffaf ve açık bir ortamda özel teşebbüsleri destekleyici teşvik tedbirlerini kullanabilir. Prensip olarak devlet, teşvik politikasını kullanmamalıdır.

AÇIK BÜTÇELİ DEVLET	DENK BÜTÇELİ DEVLET
Geleneksel devlet yaklaşımında devletin gelir ve giderleri arasında bir denge sözkonusu değildir. Devlet konjoktüre paralel bir bütçe politikası (devri bütçe/ telafi edici bütçe) izler. Ayrıca, bütçeleme sürecinde önce giderler, sonra gelirler tespit edilir.	Yeni devlet; denk bütçe ilkesini savunur. Denk bütçe ilkesinden ancak savaş ve olağanüstü durumlarda vazgeçilebilir. Denk bütçe politikasının gerçek anlamda uygulanmaması durumunda , bütçe açığının, mutlaka anayasal normlarla sınırlandırılması gerekir.

GİZLİ DEVLET/ YASAKÇI	AÇIK DEVLET/ ŞEFFAF DEVLET
------------------------------	-----------------------------------

DEVLET	
Devlet yönetiminde gizlilik ve örtbasın hakim olması, insanların evrensel haklarının kısıtlanması ve / veya yasaklanması geleneksel devlet yapısında oldukça yaygındır.	Açık devlet; vatandaşların devlet yönetimi ile ilgili olarak bilgi edinme ve bilgiye ulaşabilme haklarının anayasal ve yasal normlarla güvence altına alındığı bir devlet yapısını ifade eder. Yönetimde açıklık, şeffaf devletin temel ilkesidir.

OTARŞIK DEVLET	GLOBAL DEVLET
Otarşik devlet; “kendi kendine yeterliliği” benimseyen ve dış dünyaya tamamen kapalı bir devlet yapısını ifade eder. Bu devlet anlayışında yerli sanayiye sürekli korumayı amaçlayan içe-dönük ithal ikameci bir sanayileşme stratejisi savunulur.	Global Devlet; uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilere önem veren, uluslararası rekabete kenetlenmeyi ve dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi hedef alan bir devlet yapısını ifade eder.

BÜROKRATİK DEVLET/KIRTASIYECİ DEVLET	KALİTELİ DEVLET
Geleneksel devlet; bürokratik ve kırtasiyeci bir yapıdadır. Aşırı kuralcılık hakimdir. Devlet genellikle kaliteli olmayan mal ve hizmetler sunmaktadır.	Yeni devlet anlayışı; özel yönetim alanında geliştirilen toplam kalite felsefesinin kamu yönetiminde de etkin bir şekilde uygulanmasını savunur.

GÖREV VE KURALLARA DAYALI DEVLET	MİSYONA DAYALI DEVLET
Geleneksel devlet anlayışında devlet yönetiminde görev ve kurallar içerisinde hareket etme alışkanlığı vardır. Weberyen bürokratik yönetim modeli esasen görev ve kurallara dayalı devleti ifade eder. Bu devlet anlayışında amaca ulaşmaktan çok, görevin ve hizmetin yasalar ve kurallar dahilinde yapılıp yapılmadığı önem	Yeni devlet anlayışında, devlet yöneticileri ve çalışanları amaçlarını ve misyonlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Misyon müşterilere daha iyi, daha kaliteli, daha ucuz mal ve hizmet sunmaktır. Bu devlet anlayışında kural ve prosedürlerden ziyade sonuç önem taşır.

taşır.	
MUHAFAZAKAR DEVLET/ STATÜKOCU DEVLET	REFORMCU DEVLET
Mevcut kurulu düzenin (statükonun) iyileştirilmesi için reformlara engel olan devlet ve bürokrasi yapısı Muhafazakar ya da Statükocu Devlet olarak adlandırılabilir. Siyasal iktidar ve bürokrasi sahip olduğu güç ve yetkiyi genellikle koruma eğilimindedir ve gerçek anlamda değişim ve reformun yapılmasında samimi ve cesur değildir.	Yeni devlet yaklaşımı; devlet yönetimindeki sorunların çözümü ve dış dünyadaki gelişmelere (globalleşme, ekonomik bütünleşme vb.) ayak uydurulabilmesi için değişim ve reformu savunur. Yeni devlet anlayışı tedrici değişimi değil, radikal değişimi, atılımı ve sürekli gelişmeyi (kaizen) savunur.

III. SONUÇ

Bu çalışma içerisinde eski ve yeni devlet felsefelerinin bir karşılaştırılması ayrıntılı olarak yapılmıştır. Pekala anlaşıldığı üzere günümüzde eski devlet anlayışına hakim olan unsurlar, ilkeler ve yaklaşımlar tamamen önemini ve değerini yitirmiştir.

Dünyada yeni devlet felsefesinin benimsenmesi ve uygulanmasına yönelik görüş ve önerilerimizi şu şekilde özetleyebiliriz.

- Tüm dünyada devletlerin , global ekonomik entegrasyona (globalleşmeye) uyum göstermeleri kaçınılmazdır. Globallaşan dünyada “*otarşik devlet*” ya da “*korumacı devlet*” anlayışlarının süratle terkedilmesi ve uluslararasılaşmaya önem verilmesi gerekir. Global devlet anlayışından başka seçenek yoktur.
- Tüm dünyada ülkelerin belirli bir bölgesel ticaret bloğu içerisinde yer almalarında yarar, -dahası zaruret- vardır. Yeni dünya ekonomik düzenin kurallarının dışında yalnız başına mücadele etmek mümkün değildir.
- Devletin yasal monopol ve fiili monopol konumunda olduğu tüm sektörlerde bu monopollere son verilmesi (demonopolizasyon) ve tüm

sektörlerde piyasaya giriş önündeki engellerin ve regülasyonların azaltılması (deregülasyon) gereklidir.

- Mal ve faktör piyasalarında devlet müdahalelerinin mümkün olduğu ölçüde tamamen kaldırılması ve tüm piyasalarda “serbestleşme” (liberalizasyon)nin gerçekleştirilmesi gereklidir. Mal ve hizmet fiyatlarına, faiz oranına, döviz kuruna devlet tarafından doğrudan ya da dolaylı müdahaleler bulunulmamalıdır. Fiyatlar, piyasa ekonomisi içerisinde kendiliğinden oluşmalıdır.
- Devletin görev ve fonksiyonlarını mümkün olduğu ölçüde özel sektöre devredilmelidir. Sadece kamu iktisadi teşebbüslerinin değil, mümkün olduğu ölçüde devlet tarafından sunulan tüm hizmetlerin özelleştirilmesi sağlanmalıdır. Devletin müdahaleci-müteşebbis rolüne son verilmelidir. Piyasa ekonomisinde devletin yeni rolü hakemlik ve katalizörlüktür.
- Tam kamusal mal olarak adlandırılan savunma hizmetlerinin sunulması esasen devletin görevidir. Ancak, savunma hizmetlerinin sunulmasında alternatif piyasa sunum mekanizmalarından mutlaka yararlanılmalıdır. Savunma hizmetleri içerisinde piyasa mekanizmasına devredilebilecek pek çok alt hizmetler bulunmaktadır. Bugün için çok radikal gibi görünen zorunlu askerlik sisteminin dahi özelleştirilmesi mümkündür. Askeri insangücü tedarikinde gönüllü askerlik sisteminden yararlanılmalı ve zaman içerisinde bu sistem tamamen zorunlu askerlik sisteminin yerine geçmelidir.
- Devletin zorlama ve baskı gücünü kullanırken mutlaka hukuk kuralları içerisinde hareket etmesi gerekir. Kanun Devleti değil , evrensel “Hukuk Devleti” anlayışı mutlaka kurumsallaştırılmalıdır. Bunun için birey hak ve özgürlüklerinin en geniş bir biçimde güvence altına alınması gerekir.
- Merkezîyetçilikten mutlaka uzaklaşarak yerel yönetimlere güç ve yetki devredilmesi önem taşımaktadır. Adem-i merkezîyetçi devlet (desantralize devlet) yerel demokrasinin güçlenmesi için gereklidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus şudur: Yerelleştirme, zaman içerisinde mümkün olduğu ölçüde özelleştirme reformuna dönüşmelidir.
- Devletin işleyişi mutlaka açık/şeffaf olmalıdır. Şeffaf Devlet, iyi bir yönetim için vazgeçilmez şarttır.

- Devlet yönetiminde görevli tüm personelin liyakat ilkesine göre görevlendirilmeleri büyük önem taşımaktadır. Meritokratik devlet oluşturulması yönünde mutlaka çeşitli tedbirler alınmalıdır.
- Devletin bilim ve teknoloji alanında mutlaka önemli rolü olmalıdır. Bilgi çağını yakalayabilmek için devlet, bilgi ve jenerik teknolojilere yatırım yapmalı, bu alanda özel sektör kuruluşlarına destek olmalıdır.
- Devletin en önemli rollerinden birisi de doğanın ve çevrenin korunmasına ilişkindir. Devlet, ormanları, canlı bitki ve hayvanları koruyacak tedbirler almalıdır. Ayrıca, iklim bozulmalarına neden olan sera gazlarının azaltılması alanında ulusal ve uluslararası ölçekte tedbirler gecikmeden alınmalıdır. Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir yaşam için devletin “uygun” rolüne ihtiyaç vardır. Ancak, sürdürülebilir kalkınma adına devletçilik yeniden hortlatılmamalıdır. Daha açık bir ifadeyle , ortak mülkiyet trajedisi gözardı edilmeksizin sürdürülebilir kalkınma için devletin düzenleyici rolüne gerek vardır.
- Devletin sosyal alandaki rolü ve görevleri mutlaka yeniden düşünülmeli ve gözden geçirilmelidir. Sosyal refah devlet anlayışı dünyadaki uygulama sonuçları ele alınarak dikkatle ve titizlikle değerlendirilmelidir. Tembelleğe ve suiistimale neden olan sosyal refah programları mutlaka azaltılmalı ya da bu programlara tamamen son verilmelidir. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetlerde mutlaka özel kesimin potansiyelinden ve kapasitesinden yararlanılmalı , hatta bu hizmetler mümkünse kısmen ya da tamamen özelleştirilmelidir.
- Devlet yönetiminde mutlaka “toplam kalite yönetimi” ve diğer yeni yönetim tekniklerinden yararlanılmalıdır.
- Katılımcı yönetim anlayışının mutlaka devlet yönetiminde kurumsallaştırılması gereklidir. Ekip çalışmasından en geniş bir şekilde yararlanılması önem taşımaktadır. Bu çerçevede “yatay=katılımcı devlet” anlayışının tüm kamu kurum ve kuruluşlarında benimsenmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Öte yandan devlet yönetiminde mutlaka özel ve sivil toplum kuruluşları ile yakın işbirliği yapılmalı, Toplumsal Uzlaşma Konseyi şeklinde oluşturulacak bir kurulun istişari nitelikte görüş ve önerilerine başvurulmalıdır.

- Uluslararası alanda yapılan ampirik çalışmaların hemen tamamı devletin sürekli bir büyüme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Sürekli genişleyen devlet faaliyetlerinin mutlaka sınırlandırılması gereklidir. Devletin küçültülmesi için *Organizasyon Büyüklüğünde Optimalite* (Rightsizing), *Organizasyonel Küçülme* (Downsizing) ve *Dış Kaynaklardan Yararlanma* (Outsourcing) adı verilen yeni yönetim tekniklerinden yararlanılmalıdır. Kamu sektörünün görev ve fonksiyonları mutlaka yeniden tanımlanmalı, kamu sektörünün optimal büyüklüğü tespit edilmeye çalışılmalıdır. “Rightsizing”, sadece devlet faaliyetlerinin sınırlanması için değil, aynı zamanda devletin güç ve yetkilerinin sınırlanması (vergileme, borçlanma , para basma yetkileri vs.) için de önem taşımaktadır. “Rightsizing” ve “Downsizing” adı verilen reformlar bir arada düşünülmelidir. Ayrıca, gereksiz ve katma değer yaratmayan devlet faaliyetlerine son verilmeli, kamuda istihdam edilen personel sayısı ve bürokrasi kadroları mutlaka azaltılmalıdır. Yine yurt dışında ve yurt içindeki kamu kurum ve kuruluşlarının bir kısmı tasfiye edilmeli ya da aynı ve/veya benzer görevleri yapan kuruluşlarla birleştirilmelidir. Son olarak “Outsourcing” adı verilen reform ile kamu kurum ve kuruluşlarının yaptıkları faaliyetlerin bir kısmının (temizlik işleri, yayın ve baskı işleri vs.) özel şirketlere yaptırılmasına özen gösterilmelidir. Tüm bu reformlar ile devletin küçültülmesi amaçlanmalıdır. Önemle belirtelim ki, devletin küçültülmesi demek devleti etkisizleştirmek ya da iş yapamaz hale getirmek demek değildir. Tam aksine devleti küçültmek, devletin daha etkin hale gelmesini amaçlamaktadır.
- Devleti küçültmek için en etkin çözümlerden birisi “ekonomik anayasa reformu” nu gerçekleştirmektir. Devletin sahip olduğu vergileme, harcama, borçlanma ve para basma yetkilerinin mutlaka anayasal normlarla sınırlandırılması önem taşımaktadır. Ekonomik anayasa reformu aynı zamanda mali disiplin ve mali sorumluluk ahlakının kurumsallaştırılması için de büyük önem taşımaktadır.
- Devlet yönetiminde etkin bir bütçe reformunun gerçekleştirilmesi gereklidir. Tüm devlet gelir ve harcamaları tek bir konsolide bütçe ve bilanço içerisinde yer almalı; kamu harcamaları bağımsız mali denetim firmaları tarafından kontrol edilmeli; bütçe hesaplarında ve yapılan uygulamalarda tam bir açıklık gerçekleştirilmelidir. Bütçe gelir ve

harcamalarında denkliğin sağlanabilmesi için mutlaka bütçe disiplini sağlayacak önlemler alınmalıdır.

- Devlet yönetiminde rekabetin en geniş bir şekilde teşvik edilmesi gerçekleştirilmelidir. En başta “oligarşik parti liderliği”ni ortadan kaldıracak bazı anayasal ve/veya yasal düzenlemeler yapılarak parti liderliği için yarışma imkanı yaratılmalıdır. Bu çerçevede parti liderlerinin -ve aynı zamanda belirli kamu makamlarını işgal eden kimselerin - “görev süresinin sınırlandırılması” yönünde bir reformun gerçekleştirilmesinde yarar vardır. Kamu kurum ve kuruluşları arasında da rekabetin teşvik edilmesi önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Aktan, Coşkun Can., 21. Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru: Optimal Devlet, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1994.

Aktan, Coşkun Can., Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Aktan, Coşkun Can., Değişim ve Devlet, Ankara: TİSK Yayınları, 1998.

Aktan, Coşkun Can., Değişim Çağında Devlet, Konya: Çizgi Kitabevi, 2003

Aktan, Coşkun Can., Kirli Devletten Temiz Devlete, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,1999.